

Előszó

A kötet a Magyar Tudományos Akadémia Társadalomtudományi Kutatóközpontja kutatóinak részvételével 2014-ben megalakult, „National Academies of Sciences and Research Organisations” néven működő kutatócsoportjának¹ munkájából született. A kutatócsoport létrejöttét az az igény motiválta, hogy az akadémiai kutatás intézményi környezetét, amely fontos szerepet játszik egy ország tudományos teljesítményében, tudományos módszerekkel vizsgáljuk. A csoport munkájában kezdettől fogva részt vettek eltérő társadalomtudományi területekkel foglalkozó szakemberek – szociológusok, politológusok, jogászok és közgazdászok –, és hasonló sokszínűség jellemezte a 2015-ben szervezett regionális workshopunkat is, amelyen a szűkebb régió országaiából – Bulgária, Csehország, Magyarország, Lengyelország, Lettország, Románia, Szlovákia, Ukrajna – vettek részt kutatók, és mutatták be tu-

¹ A csoport leírása itt olvasható: <http://jog.tk.mta.hu/national-academic-landscapes>.

Preface

The present volume is a result of the work of the National Academies of Sciences and Research Organisations research group¹ that started its operations in 2014 and is composed of researchers based in Budapest, most of them affiliated with the Centre for Social Sciences of the Hungarian Academy of Sciences. The research group itself was founded to elaborate a social scientific assessment of the institutional context of academic research which shapes the domestic academic output. The members have come from various disciplines from the beginning, including sociology, political science, law, and economics. Similarly, our 2015 regional workshop included social scientists from various academic fields and countries who presented the functioning of national academies in Bulgaria, the Czech Republic, Hungary, Poland, Latvia, Romania, Slovakia, and Ukraine. The contributions to

¹ For the full description of the group, see <http://jog.tk.mta.hu/national-academic-landscapes>.

dományos akadémiajuk működését. Az itt olvasható fejezetek jórészt ennek a találkozóznak, illetve a kutatócsoport egyéb vizsgálatainak eredményeit tartalmazza.

A kétnyelvű kötet a Magyar Tudományos Akadémia szabályozási környezetét vizsgálja közép-kelet-európai kitekintéssel. A kutatás bevallott célja, hogy végső soron a hazai és európai gyakorlat hasznosítsa az eredményeket. Célunk, hogy a kutatócsoportunk keretében zajló kutatások a szélesebb nyilvánosság, különösen az érintettek és döntéshozók számára is elérhetővé és hasznosíthatóvá váljanak. Ugyancsak szeretnénk hozzájárulni az MTA megújulásához, és bízunk benne, hogy az intézményi reformokról szóló belső diskurzust újabb érvekkel gazdagíthatjuk.

A kötet első fele kifejezetten a magyar akadémiai környezetet tárgyalja. Jakab András az MTA összetett funkcióit tekinti át, és azt vizsgálja, ez a sokszínűség hogyan hat az Akadémia működésére. A fejezet következtetése szerint hosszabb távon nem lehet sikeres a szervezet, ha nem kezdi el maga átgondolni a saját szerepét. Koi Gyula tanulmánya az MTA szabályozási történetét dokumentálja, régészeti részletességgel mutatva be, hogyan rakódott rá az egyes rétegek az Akadémia működését meghatározó mai szabályrendszerre. Soós Sándor, Vida Zsófia és Horváth Dániel tanulmánya egy friss látelleletet ad az Akadémia kutatóhálózatának eredményeiről, a tudománymetria módszerével,

this volume are mainly a result of this workshop as well as further research done within our academic research group.

The overall goal of this bilingual volume is to assess the regulatory framework of the Hungarian Academy of Sciences (HAS), with a Central Eastern European outlook. We aim to present conclusions that can be used in domestic and international practice, making insights from national experience available to the wider public and, above all, to the decision-makers and those concerned. We would also like to promote the reform of the Hungarian Academy of Sciences and hope that the contributions can enrich the internal debates on institutional reforms.

The first part of the volume is devoted to the Hungarian academic context. András Jakab overviews the complex functions of the Hungarian Academy and assesses what impact this complexity has on the functioning of the Academy. The chapter concludes that the organisation cannot be successful in the long run if it does not confront the question of its role. The chapter by Gyula Koi documents the regulatory history of the Academy, reconstructing, as an archaeologist, how the various layers of rules created the present framework. The chapter by Sándor Soós, Zsófia Vida and Dániel Horváth provides a fresh look on the output of the institutes of the Academy, through the lenses of scientometrics, and describes the peculiari-

nagy nemzetközi publikációs adatbázisok alapján írva le az egyes tudományterületek jellemzőit, illetve a nemzetközi kapcsolatok ebből kimutatható hálóját. Pálinkó Éva a mérések másik oldalát, az egyéni kutatói motivációs környezetet mutatja be, az egyes kutatók életpályáját vizsgáló kutatás alapján. Az első rész záró tanulmányában Körtvélyesi Zsolt a kutatásfinanszírozás hazai átalakulásának egy vetületét, az OTKA megszüntetését vizsgálja, és dokumentálja a jogi garanciák gyengülését.

A kötet második része nemzetközi kitekintést ad, egyrészt néhány régiós ország tudományos akadémiáját bemutató, részben nemzetközi összehasonlító vizsgálatra építő fejezeten keresztül. Kateřina Cidlinská és Marcela Linková a Cseh Tudományos Akadémia működését mutatja be, ahol más posztszocialista országoktól eltérően nincs akadémikusi tagság, csak alkalmazott kutatókat foglalkoztató intézményhálózat. Dorota Wiszejko-Wierzbicka és Agnieszka Kwiatkowska a Lengyel Tudományos Akadémia működését ismertető fejezete jól mutatja, ahogy a posztszocialista átalakulás dilemmái, a teljesítményértékelés vagy a finanszírozás vitái hogyan vannak jelen a régió valamennyi országában. Körtvélyesi Zsolt a Magyar Tudományos Akadémiáról ad rövid áttekintést, elsősorban az intézményi szerkezetre és a finanszírozási helyzetre fókuszálva. Adriana Reveiu Román Tudományos Akadémiáról szóló ismertetéséből kiderül, hogy,

ties of various academic fields and their international networks, building on large international databases. Éva Pálinkó addresses the other side of scientometric assessments, the motivational context of individual researchers, through a study of academic careers. In the closing chapter of the first part of the volume, Zsolt Körtvélyesi analyses one specific aspect of the Hungarian landscape of funding academic research, the termination of the Hungarian Scientific Research Fund, and documents the weakening of legal guarantees.

The second part of the volume provides an international outlook, first with studies of national academies in other countries in the region and second, with a comparative study. Kateřina Cidlinská and Marcela Linková present the functioning of the Czech Academy of Sciences that, unlike similar institutions in the region, does not have academic membership, and is only composed of a network of research institutes working with employed researchers. The chapter by Dorota Wiszejko-Wierzbicka and Agnieszka Kwiatkowska on the Polish Academy of Sciences illustrates well how the dilemmas of postsocialist transition, the debates on assessment and funding are present in all countries in the region. The chapter by Zsolt Körtvélyesi provides a concise overview of the Hungarian Academy of Sciences, focusing primarily on the institutional structure and the state of funding. The contribution by Adriana Reveiu shows that the

hasonlóan többek között a magyar Akadémiához, széleskörű funkciókkal felruházott intézmény működik Romániában, amely ráadásul rendelkezik PhD-fokozat kiadásának jogával is. Anatolij A. Shiyan és Liliya O. Nikiforova tanulmánya az Ukrán Tudományos Akadémiáról azt mutatja be, hogy az örökölt kööttségek hogyan állhatnak útjában az átalakulásnak, amely olyan intézményi környezetet teremtene, amely ösztönzi a nemzetközileg is látható eredményeket felmutató kutatók munkáját. Körtvélyesi Zsolt összehasonlító tanulmánya a kutatásfinanszírozásra vonatkozó statisztikák alapján tekinti át a társadalomtudományok részesedését a teljes ráfordításból.

A kötethez vezető kutatást segítette a Magyar Tudományos Akadémia fiatal kutatói programja és az MTA Társadalomtudományi Kutatóközpontjának inkubátor programja. A szerkesztők hálásak az akadémiai kutatócsoport volt és jelenlegi tagjainak és vendégeinek, akik észrevételeikkel, meglátásaikkal hozzájárultak az itt közzétett eredményekhez. A kézirataink publikálásához köszönjük a bátorítást Lovász Lászlónak, az MTA elnökének.

A kötet műfaját tekintve vitaindító – egy közös gondolkodásra hívó munka az MTA jövőjének biztosítása, presztízsének és intézményi helyzetének tartós megőrzése érdekében. Ehhez a sikerekről nem megfélekedve, őszintén fel kell tárni a szervezeti és működési kihívásokat és nehézségeket. Azt kérjük a Kedves Olvasótól,

Romanian Academy of Sciences is an organisation with a complex array of functions – just like, e.g., the Hungarian body – but can also issue doctoral (PhD) degrees. The study by Anatolij A. Shiyan and Liliya O. Nikiforova presents the Ukrainian Academy of Sciences as a case where inherited elements block transition that could result in an institutional framework that motivates individual researchers to create internationally visible output. The contribution of Zsolt Körtvélyesi provides a comparative international overview of the share of social sciences from academic funding, based on national and international statistics.

The research presented in this volume has been supported by the junior researcher program of the Hungarian Academy of Sciences and the incubator program of the HAS Centre for Social Sciences. The editors thank past and present members and guest participants of the National Academies of Sciences and Research Organisations research group, who contributed to the conclusions presented here with their comments and insights. We are grateful to László Lovász, President of the Hungarian Academy of Sciences, for his encouragement of the publication of our manuscripts.

The volume seeks to instigate debate and to call for joint thinking on how to build a secure future for the Hungarian Academy of Sciences, preserving its prestige and institutional

hogy ennek a szellemében, a nyíltság és a konstruktivitás jegyében olvassa a következő tanulmányokat, és még a kritikusabb részeknél se feledje el, hogy a kötet magyar tanulmányai az MTA hagyományait ápoló, hírnevét legjobb tudásuk szerint öregbítő és a köztestület iránt maradéktalanul elkötelezett kutatók tollából származnak.

A szerkesztők

status in the long run. To achieve this, one has to face the structural and functional challenges and hardships, while acknowledging achievements. We trust that our readers will engage with the contributions to this volume in this spirit, with openness and constructiveness, not forgetting that even in case of criticism, the Hungarian chapters are motivated by a commitment to the traditions and reputation of the Academy.

The editors